

GEBRUIKSFUNCTIE: MAATSCHAPPELIJKE FUNCTIES

Beschrijving

De gebieden waar scholen, ziekenhuizen en bejaardenhuizen zijn meestal heel functioneel ingericht. Je vindt er parkeerplaatsen, rokersplekken, en veel verharding. Dit lijkt logisch, maar is het eigenlijk niet. Uit tal van onderzoeken blijkt dat mensen in een ziekenhuis veel sneller herstellen als ze uitkijken op een aantrekkelijke groene omgeving. Scholieren die tijd doorbrengen in de natuur kunnen zich beter concentreren. Ook is aangetoond dat groen een positief effect heeft op ouderen die lijden aan dementie. Het is dus zeker de moeite waard om juist rond gebouwen met maatschappelijke functies maatregelen te nemen voor meer biodiversiteit.

Hoe werkt het?

Bij de categorie “Maatschappelijke functies” hoort een aantal factsheets. Deze factsheets hebben betrekking op de verschillende activiteiten die bedrijven ondernemen binnen de gemeente. Op elke factsheet zijn de maatregelen die voorgesteld worden onderverdeeld in 3 categorieën:

- **Planvorming**, alles wat u vooraf kunt doen en waar u rekening mee kan houden.
- **Uitvoering**, praktische tips en aandachtspunten voor als u aan de slag gaat.
- **Beheer**, hierin wordt beschreven waar u op moet letten bij beheer.

MAATSCHAPPELIJK

Terreinen die bedoeld zijn voor maatschappelijke voorzieningen bieden kansen voor natuur en biodiversiteit en voor maatregelen op het gebied van klimaatadaptatie. De volgende kenmerken van deze terreinen zijn hierbij van belang:

- Relatief grote oppervlakten van het terrein worden vaak niet intensief gebruikt;
- Er zijn onbebouwde terreindelen aanwezig;
- Op veel terreinen is het een deel van de dag relatief rustig, omdat de buitenruimte alleen overdag gebruikt wordt;
- De bewoners en gebruikers kunnen actief bij de inrichting en het beheer van het groen betrokken worden.

De maatregelen op de factsheets onder dit tabblad verhogen de biodiversiteit bij zorg- en onderwijsinstellingen. Indien deze ook een bijdrage leveren aan klimaatadaptatie is dit met → aangegeven.

De categorieën die binnen de bestemming maatschappelijk worden onderscheiden zijn:

14.1 Zorginstellingen

14.2 Onderwijs

1.1 Maatschappelijk - Zorginstellingen

Zorginstellingen beslaan vaak een relatief grote oppervlakte, die lang niet overal intensief wordt gebruikt. Naast gebouwde voorzieningen is veelal sprake van grote, onbebouwde, groene terreindelen, die een goede basis vormen voor natuur en vergroting van de biodiversiteit.

Planvorming

- Zoek met zorginstellingen naar beschikbare gronden waar inrichtingsmaatregelen genomen kunnen worden ten behoeve van biodiversiteit. Maak gebruik van de sociale betrokkenheid van bewoners van de zorginstelling. Een biodiverse tuin verhoogt het welzijn van de bewoners. Dit kan voor de directie een goed argument zijn om ecologisch beheer (biodiversiteit) op te nemen in het beleid.
- Zorg voor inpassing van groene percelen rondom zorginstellingen met groenelementen in de directe omgeving en maak gebruik van streekeigen plantgoed voor de inrichting. Breng biodiversiteit dichterbij de bewoners door groenelementen in het zicht te plaatsen en looproutes goed af te stemmen op de plaatsen waar dieren actief zijn.
- Stimuleer onderwijsinstellingen, scouting of natuurwerkgroepen om natuurvriendelijke tuinen bij zorginstellingen aan te leggen en om zorg te dragen voor onderhoud en beheer.

Uitvoering

- Leg seizoensgebonden of thematische tuinen aan, zoals vlindertuinen of voederplaatsen voor vogels en kleine zoogdieren. Maak gebruik van zonnige plekken in de tuin voor aanplant van nectarplanten voor vlinders. Gebruik verschillende soorten nectarplanten die bloeien van het vroege voorjaar tot het late najaar, zodat verschillende soorten dag- en nachtvlinders hiervan kunnen profiteren.
- Gebruik snoeimateriaal voor het aanleggen van takkenrillen als schuilgelegenheid; gebruik groenafval voor composthopen als biotoop voor insecten; een afwisseling van dood en levend houtmateriaal bevordert de groei van paddenstoelen. Bladafval biedt schuilmogelijkheden voor kleine zoogdieren zoals egels.
- Plant hoogstamfruitbomen en/of besdragende struiken aan, die voor overwinterende vogels een aantrekkelijke voedselbron vormen.
- Maak nest- en schuilgelegenheid voor vogels en vleermuizen in gebouwen. Er zijn speciale nestdaken, vogelvides en gierzwaluwstenen verkrijgbaar. Veel nestkasten zijn ook gemakkelijk zelf te maken. Doe dit samen met de bewoners.

Beheer

- Vermijd of verbied het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen.

- Maai de kruidenlaag in de rand van beplantingsvakken om concurrentie met jonge aanplant te voorkomen. Ruim het maaisel op om verrijking van de bodem in de rand te voorkomen.
- Beperk het aantal maaibeurten van bermen tot 1 of 2 beurten.
- Maai de eerste keer na 15 juni en de tweede keer na 15 september. Maai nadat de vegetatie zaad heeft gevormd. Laat het gras een aantal dagen liggen om het zaad uit te laten vallen. Het maaisel dient echter maximaal na 10 dagen te zijn geruimd. Vermijd ruimen met een zuigcombinatie.
- Maai niet met een klepelmaaier waarbij het maaisel gehakseld wordt en blijft liggen. Dit levert een ruige begroeiing met bijvoorbeeld veel brandnetel op. Ook gaan bij deze beheervorm veel dieren verloren. Gebruik liever een maaibalk of een schotelmaaier. Maai gefaseerd in stroken waardoor een kaalslag wordt voorkomen en organismen de kans krijgen te overleven.
- Maai gefaseerd in stroken waardoor niet ineens een kaalslag ontstaat.
- Laat grasbaarden rondom bomen en obstakels staan daar waar gefaseerd maaien niet mogelijk is.
- Dun landschappelijke beplanting gefaseerd. Vermijd kaalslag. Zorg voor voldoende licht op de bodem. Dit stimuleert de kruidenlaag. Maak een beheerplan waarin technisch onderhoud (snoei en kap) per jaar en per beplantingsvak wordt beschreven.

In vlindertuinen ontmoeten mensen en vlinders elkaar

Op www.vlindertuinen.nl zijn tientallen voorbeelden te vinden van vlindertuinen die zijn aangelegd bij diverse zorginstellingen. Adressen foto's etc. zijn op deze site te vinden. De vlindertuin is bij alle instellingen hetzelfde van opzet.

Voor informatie kunt u bijvoorbeeld contact opnemen met de Stichting ORO, Kinderboerderij 't Rijtven, instelling voor verstandelijk gehandicapten Helmondseweg 144 5751 PH Deurne, tel. (0492) 530 053

Stichting BerneZorg in Heeswijk-Dinther

In de vlindertuin van BerneZorg is niet alleen rekening gehouden met de wensen die vlinders aan hun omgeving stellen. Er is ook gelet op de wensen van bewoners van de zorginstelling. In 2001 zijn het VSB Fonds, De Vlinderstichting Wageningen en BerneZorg gestart met de aanleg van een vlindertuin. Het VSB Fonds financierde het project en de tuindienst van BerneZorg zorgt voor het beheer. De planten die in de tuin staan zijn speciaal gekozen om hun waarde voor vlinders. Er zijn nectarplanten, waar vlinders uit kunnen drinken en er staan waardplanten, waar de rupsen van kunnen eten. Er zijn beschutte plekken in de tuin gecreëerd, waar vlinders kunnen schuilen tegen harde wind of regen. In 2008 werd de tuin van BerneZorg aangepast aan de renovatie van het aansluitende terrein van het Gymnasium Bernrode. De verplaatste vlindertuin is toen ook vergroot tot ca 350 m². De oude vlindertuin had een pad dat slecht toegankelijk was voor rolstoelen. Dit is in het nieuwe ontwerp aangepast. Er zijn een insectenhotel en nectar-kroegen geplaatst. Het insectenhotel bestaat uit rieten pijpjes waar larven in kunnen overwinteren. Bij de nectarkroeg kunnen vlinders suikerwater drinken. Deze is gemaakt door het nabijgelegen kinderdagverblijf. Ook ligt er een plan om een bijenstal te maken met de bedoeling om er een bijenvolk te plaatsen. Voor bewoners is de tuin een plek waar ze kunnen genieten van bloeiende planten en allerlei dieren. Doordat de zorginstelling meewerkt aan projecten met een basisschool, de kinderopvang en een middelbare school uit het dorp is de tuin tevens een ontmoetingsplek.

Contactgegevens:

www.bernezorg.nl,

Adres: BerneZorg, Zijlstraat 1, 5473 CJ Heeswijk.

Telefoon: (0413) 298 100, Fax: (0413) 298 101,

e-mail: stichting@bernezorg.nl

Zorgboerderij Hemelrijkschehoeve in Biezenmortel (gemeente Haaren)

De boerderij is sinds 1993 volledig biologisch. Er worden geen gewasbeschermingsmiddelen gebruikt en geen kunstmest. Sommige weilanden worden later gemaaid, zodat wilde planten en kruiden de kans krijgen zich te ontwikkelen en tot bloei kunnen komen. Hierdoor komen er veel verschillende soorten voor op de boerderij. Door het gebruik van stalmest uit de potstal, ontstaat op iedere grondsoort weer een eigen specifieke flora. Rond de stallen en de woning staat erfbeplanting met vooral besdragende bomen en struiken. De vogels komen hier graag op af. Overhoekjes zijn omgevormd tot kleine natuurelementen en slootkanten worden natuurvriendelijk beheerd. Uit tellingen blijkt dat er inmiddels meer dan 60 plantensoorten voorkomen op het bedrijf, waaronder het zeldzame Moerashertshooi en Koninginnekruid.

Een nat stuk weiland van anderhalve hectare is omgevormd tot het Hoornmanken ven. Rondom het ven zijn houtwallen aangeplant die een verbindingzone vormen met het Nationaal Park. Op verschillende plaatsen broeden vogels. Een buizerd heeft haar nest in de houtwal en in de potstal broeden een steenuil en een kerkuil. Voor de kerkuil is een speciale nestkast opgehangen. Op de boerderij staan zes bijenkasten. De bijen leveren honing en zorgen voor de bestuiving van de vele wilde planten die op de boerderij aanwezig zijn. Dassen en reeën, die zich overdag in het bos schuilhouden, komen in de schemering op de boerderij hun voedsel zoeken.

Door Biologica, CLM en de Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij is de ANNA natuurprijs 2004 uitgereikt aan De Hemelrijksche Hoeve. De ANNA natuurprijs is voor een biologische boer met de beste inzet voor natuurbeheer. De boerderij ligt in Biezenmortel tussen de natuurgebieden De Brand en De Loonse en Drunense Duinen.

Contactgegevens:

Website www.hemelrijkschehoeve.nl

Eigenaren zorgboerderij: Johan & Gerrie Martens, Gommelsestraat 30, 5074 RA Biezenmortel,

Tel./fax (013) 511 13 68,

E-mail: info@hemelrijkschehoeve.nl

1.2 Maatschappelijk - Onderwijs

Onderwijsinstellingen beslaan vaak een relatief grote oppervlakte, waarbij naast gebouwde voorzieningen ook sprake is van onbebouwde groene terreindelen. In principe bieden deze terreindelen aanknopingspunten voor natuurontwikkeling. Bovendien kan bij dit soort instellingen direct aansluiting worden gezocht bij onderwijs gericht op vergroting van biodiversiteit.

Planvorming

- Zorg voor natuur of groen in de nabijheid van een school.
 - Leg een natuurleertuin aan die ook toegankelijk is voor wijkbewoners.
 - Leg bij basisscholen een natuurspeeltuin aan, spelen in de natuur is goed voor de sociale ontwikkeling van kinderen.
 - Natuurlijke perceelsafschieding in de vorm van hagen en sloten.
 - Maak gebruik van de verschillende kennisniveaus binnen het onderwijs. Overleg met de scholen hoe biodiversiteit op korte en lange termijn projectmatig ingezet kan worden binnen het gevoerde onderwijsprogramma.
 - Inventariseer de bijdrage die ieder onderwijsniveau kan leveren in het verhogen van biodiversiteit en stel buitenruimte beschikbaar voor een praktische toepassing van biodiversiteitsmaatregelen.
 - Zoek aansluiting bij het hoger onderwijs voor het laten opstellen van concrete inrichtingsplannen of beplantingsbestekken en besteed de uitvoering uit aan beroepsgerichte onderwijsinstellingen.
- Vergroen waar mogelijk het schoolgebouw (groen dak en groene gevel). Beplant parkeerplaatsen met bomen.

Uitvoering

- Inbouwen van nestkasten
- Zet leerlingen in bij de uitvoering van maatregelen. Denk daarbij bijvoorbeeld aan boomplantdag of een themamiddag.
- Zorg voor voorlichting over biodiversiteit in de vorm van workshops en/of cursussen voor docenten door de medewerkers van de afdeling Beheer Openbare Ruimte, de gemeentelijk ecooloog of een specifiek opleidingscentrum.

Beheer

- Vermijd of verbied het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen, zowel in het openbaar gebied als op het schoolterrein zelf.
- Maai de kruidenlaag in de randen van beplantingsvakken om concurrentie met jonge aanplant te voorkomen. Ruim het maaisel op om verrijking van de bodem in de rand te voorkomen.
- Beperk het aantal maaibeurten van bermen tot 1 of 2 beurten.
- Maai de eerste keer na 15 juni en de tweede keer na

15 september. Maai nadat de vegetatie zaad heeft gevormd. Laat het gras een aantal dagen liggen om het zaad uit te laten vallen. Het maaisel dient echter maximaal na 10 dagen te zijn geruimd. Vermijd ruimen met een zuigcombinatie.

- Maai niet met een klepelmaaier waarbij het maaisel gehakseld wordt en blijft liggen. Dit levert een ruige begroeiing met bijvoorbeeld veel brandnetel op. Ook gaan bij deze beheervorm veel dieren verloren. Gebruik liever een maaibalk of een schotelmaaier. Maai gefaseerd in stroken waardoor een kaalslag wordt voorkomen en organismen de kans krijgen te overleven.
- Maai gefaseerd in stroken waardoor niet ineens een kaalslag ontstaat.
- Laat grasbaarden rondom bomen en obstakels staan daar waar gefaseerd maaien niet mogelijk is.
- Dun landschappelijke beplanting gefaseerd. Vermijd kaalslag. Zorg voor voldoende licht op de bodem. Dit stimuleert de kruidenlaag.
- Maak een beheerplan waarin technisch onderhoud (snoei en kap) per jaar en per beplantingsvak wordt beschreven.

Biodiversiteitsmeter in Den Bosch

Om de stand van de biodiversiteit in een gebied aan te geven is op 20 juli 2010 in Den Bosch de eerste Biodiversiteitsmeter geplaatst. In de vinex-locatie Landgoed Haverleij in Den Bosch onthulde wethouder Bart Eigeman de eerste Biodiversiteitsmeter, die werd geplaatst nabij het kruispunt De Bellaard - Holterveste. Ook reikte de wethouder een aantal Groene Handdrukken uit aan burgers die zich inzetten voor de biodiversiteit in Den Bosch. Voorafgaand aan de onthulling gingen ruim 50 leerlingen van de Antonius Abt School in Den Bosch met deskundigen op pad om insecten en planten in het gebied te inventariseren. Er zijn water- en landinsecten gevangen en de vegetatie is onderzocht. Tijdens de inventarisatie zijn veel leuke soorten waargenomen zoals de Kleine vuurvlieder, Vuurlibel en is zelfs een nieuwe soort voor het gebied ontdekt, de beschermde Kleine modderkruiper. Op deze manier probeert de gemeente jongeren te betrekken bij de biodiversiteit in Den Bosch. De biodiversiteitsmeter laat zien hoe het met de biodiversiteit in een gebied is gesteld. Door dit inzichtelijk te maken is het ook duidelijk of er nog aanvullende maatregelen nodig zijn. De biodiversiteitsmeter is een instrument dat bedrijven en overheden helpt effectieve maatregelen te nemen ter stimulering van biodiversiteit. De Biodiversiteitsmeter betreft de mensen in de directe omgeving bij biodiversiteit en is eenvoudig in bestaande projecten toe te passen. De biodiversiteitsmeter is beschikbaar voor projecten die een extra bijdrage leveren aan biodiversiteit.

Speelleertuin Basisschool De Beemd te Schijndel

Het doel van het project is meerledig, te weten:

- Kinderen laten ervaren dat natuur, kunst en cultuur nauw verbonden zijn en hen uitnodigen tot betekenisvolle leeractiviteiten;
- Een ecologische bijdrage leveren aan de groene omgeving van het educatief basiscentrum;
- Een rijke omgeving creëren om onderwijs ook buiten de klas te organiseren;
- Ontwikkeling van les- en begeleidings-materialen (speelleertuinboxen) voor de speelleertuin voor de peuterspeelzaal, de verlengde schooldag en groepen 1 tot en met 8 van de basisschool.

Voor alle partners van het centrum is een gemeenschappelijk speelplein gemaakt met een uitgesproken kind- en natuurlijk vriendelijk karakter. De voormalige speelplaats is hierbij omgebouwd tot een volwaardige speelleertuin. Met de centrale en gezichtsbepalende speelleertuin wordt het karakter van het Educatief Basiscentrum (EBC) daadwerkelijk vormgegeven: een

gezamenlijke voorziening met hart voor de natuur. De omgeving is onderhoudsvriendelijk. De natuur staat daarbij voorop: de tuin biedt vogels, vlinders en amfibieën een onderkomen. Er wordt gespeeld met respect voor de natuur en er is ruimte voor “kunstuitingen”. De speelleertuin nodigt uit tot “spelen in de natuur”, legt een link naar het natuurlijke landschap van de leefomgeving, past gemakkelijk in de educatieve programma’s, vormt een afspiegeling van de school en biedt ruimte voor creatieve “uitspattingen” van kinderen. Actieve partners van het Educatief Basiscentrum OOST zijn de basisscholen de Beemd en de Kring, peuterspeelzaal de Toverbal, kinderopvang de PLU en de gemeente Schijndel. Klankbordgroepen zijn scouting, jeugdsoos de Zwengel en wijkvereniging Beemd Aktief.

Contactgegevens:

Basisschool De Beemd, Beemdstraat 5, 5482 HA Schijndel, Tel: (073) 54 30 990
www.springzaad.nl/

Groene en frisse scholen

In project ‘Frisse scholen’ van de provincie Noord-Brabant wordt ingezet op het verhogen van de frisse lucht in de klas en het vergroenen van de schoolomgeving. Dit levert een betere gezondheid op en daagt uit tot meer bewegen. Dit komt de leerprestaties van de kinderen ten goede. De provincie en scholen werken hierin samen met het Astmafonds en bureau Gezondheid, Milieu & Veiligheid van de GGD Brabant en Zeeland.

De volgende Brabantse basisscholen doen mee aan het project en zijn zo een voorbeeld voor andere scholen: Pieter Wijten in Waalwijk, De Tovervogel onderdeel van Brede School de Waterhoef in Oisterwijk, Anthares in MFA Het Kruispunt in Tilburg, Edith Stein in Zijtaart in Veghel en tot slot basisschool Borgvliet in Bergen op Zoom. Zij dienen als voorbeeld voor andere scholen. MFA Het Kruispunt en Borgvliet zijn volledig nieuwe locaties. De andere scholen worden via renovatie (en een gedeelte nieuwbouw) omgevormd tot ‘frisse school’.

In een zg. ‘frisse school’ is extra aandacht besteed aan verbetering van het binnenklimaat, het gebruik van duurzame materialen, een groene inrichting van de buitenruimte (inclusief een natuurspeeltuin) en (in enkele gevallen) een groen dak. Bij de groene inrichting wordt zoveel mogelijk aangestuurd op versterking van de biodiversiteit. Ook krijgen de kinderen onderwijs over duurzaamheid en gezondheid hierbij gebruikmakend van de voorzieningen die in, op en om de school zijn gerealiseerd. De voorbeeldscholen en de provincie willen investeren in vergroening omdat hiermee:

- de aandacht van kinderen voor natuur wordt gestimuleerd en geprikkeld. Kinderen raken steeds meer vervreemd van de natuur en het is lastig om natuureducatie op te nemen in het al volle onderwijsprogramma;
- de biodiversiteit in de wijk een positieve impuls krijgt;
- de kwaliteit van de buitenlucht rondom de school verbetert;
- een beter binnenklimaat wordt bereikt (bij de toepassing van een groen dak). Bij natuurleer-speeltuinen gaat spelen en leren hand in hand. In de natuur spelen en leren is belangrijk voor kinderen. Ze ontwikkelen hiermee motorische, zintuiglijke, sociaal-emotionele vaardigheden en krijgen ruimtelijk inzicht

Op de Brede School Waterhoef in Oisterwijk worden de platte daken van het toekomstige schoolgebouw als groene daken uitgevoerd. Een gedeelte zal bestaan uit een bedekking met sedum en een gedeelte wordt ingericht als natuurleertuin. De groene daken houden de binnenruimte in de zomer koeler. Het gebouw wordt verder uitgevoerd met voorzieningen voor vlermuizen, uilen en voor de gierzwaluw.

Gemeente Eindhoven
Postbus 90150
5600 RB Eindhoven